

ژاک لومبار

مبانی نظری مردم‌شناسی

ترجمه: جلال‌الدین رفیع‌فر

عضو هیئت علمی دانشکده تهران

انتشارات مجسمه

۱۳۹۷

سرشناسه	لومبار، ژاک، ۱۹۲۶-م Lombard, Jacques
عنوان و نام پدیدآور	مبانی نظری مردم شناسی / ژاک لومبار؛ ترجمه جلال‌الدین رفیع فر.
مشخصات نشر	تهران: خجسته، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۳۸۲ ص.: جدول؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ سم.
شابک	978-964-2975-33-4
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا:
یادداشت	عنوان اصلی: Introduction à l'ethnologie, c1994.
موضوع	قوم‌شناسی
موضوع	Ethnology:
شناسه افزوده	رفیع فر، جلال‌الدین، ۱۳۳۰ - مترجم
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۵ م ۲ / ل ۳۱۶ GN
رده‌بندی دیویی	۳۰۵/۸:
شماره کتابشناسی ملی	۴۲۶۲۲۹۷:

خوارزم خجسته

تهران

مبانی نظری مردم‌شناسی

ترجمه: جلال‌الدین رفیع فر

ویراستار: مریم ایزدی

نسخه‌پرداز و نمایه‌ساز: آذر بیداری

حروف‌چینی: شبستری

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

چاپ اول: ۱۳۹۷

چاپ و صحافی: طاهار

قیمت: ۴۰,۰۰۰ تومان

Email: khojasteh_press@yahoo.com

Telegram: T.me/khojastehpub

Instagram: khojasteh_pub

فروش الکترونیکی

www.persianbook.net

نشانی: خیابان انقلاب، خیابان منیری جاوید (اردیبهشت)، بین خیابان وحید نظری و خیابان روانمهر، بن‌بست توحید، شماره ۴، واحد ۴؛ کد پستی: ۱۳۱۴۶۱۵۱۴۷، تلفن: ۶۶۴۶۰۲۸۳، فاکس: ۶۶۹۵۹۹۲۳

فهرست

۱۵	مقدمه، مترجم
۱۸	مقدمه

بخش اول

محتوا و هدف مردم‌شناسی

۲۳	فصل اول: قوم‌شناسی
۲۳	قوم‌نگاری، مردم‌شناسی
۲۳	قوم‌شناسی چیست؟
۲۴	مرگ مردمان «ابتدایی»
۲۵	قوم‌نگاری
۲۶	قوم‌شناسی یا مردم‌شناسی؟
۲۷	در فرانسه
۲۹	در بریتانیا و آمریکا
۳۲	مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی
۳۳	موضوع پژوهش
۳۴	روش
۳۵	وضعیت روش شناختی قوم‌شناسی
۳۸	مضامین قابل تأمل

۳۹	فصل دوم: مسائل کنونی و مشکلات مردم‌شناسی
۳۹	اهداف مردم‌شناسی
۴۰	تشریح و تفسیر تنوع آداب و رسوم و آیین‌ها
۴۲	تفسیر و تشریح دینی- مذهبی
۴۳	تفسیر و تشریح انسان‌گرایانه
۴۴	خردگرایی قرن هفدهم
۴۴	تفسیر فلاسفه قرن هجدهم
۴۶	پیش از تاریخ مردم‌شناسی: تصور درباره غریبه‌های دوردست
۵۰	شناخت خود از طریق شناخت دیگری
۵۱	مردم‌شناسی: مثابه معین علوم اجتماعی
۵۳	مردم‌شناسی و کارکردهای عملی آن
۵۴	مشکلات مردم‌شناسی
۵۴	مسئله اول: آیا علم تحت عنوان مردم‌شناسی وجود دارد؟
۵۶	مسئله دوم: نسبت‌گرایی اجهان‌گرایی؟
۵۷	مسئله سوم: جبرگرایی، راساختار و آزادی فردی
	مسئله چهارم: متغیرهای تعیین‌پذیر مرتبط با پویایی و توانمندی جامعه
۵۷	جامعه
۵۹	نوعی قوم‌شناسی وابسته علمی
۶۱	مضامین قابل تأمل

بخش دوم

پیشگامان مکتب تحول

۶۵	فصل سوم: تحول‌گرایی و کشف زندگی اجتماعی ابتدایی «آرکانیک»
۶۵	کشف قوانین پیشرفت
۶۷	مکتب تحول‌گرایی و پیشگامان مردم‌شناسی اجتماعی
۶۸	تفکرات جبرگرایانه
۶۸	موضوع

- ۶۸ روش
- ۷۰ موضوعات مورد توجه
- ۷۲ لوئیس اچ. مورگان (۱۸۱۸-۱۸۸۱)
- ۷۵ دوره‌های قومی از دیدگاه مورگان
- ۷۶ ادوارد بی. تایلر (۱۸۳۲-۱۹۱۷)
- ۷۹ جیمز فریزر (۱۸۵۴-۱۹۴۱)
- ۸۳ مضامین قابل تأمل
- ۸۵ فصل چهارم: پیدایش مباحث مهم و اساسی مردم‌شناسی
- ۸۶ اسکال سازمان اجتماعی-سیاسی
- ۸۶ شخص‌های تفکیک کردن و طبقه‌بندی
- ۸۷ صنعت مردمان برحسب سرزمین و قلمرو تحت اشغال
- ۸۷ یگانا افراد و تضاد بین جوامع برابری طلب و نابرابری طلب
- یک تمیز شده در نظام سیاسی-اجتماعی به وسیله
- ۸۸ نهادهای مهم و تسلط
- ۹۰ نوع‌شناسی جوامع سیاسی
- ۹۰ گروه یا دسته
- ۹۱ سازمان‌های چند قدرتی و تباری
- ۹۴ مطالعه موردی کیش و آیین قبیله
- ۹۵ ساختارهای خویشاوندی
- ۹۶ «نظام خویشاوندی» چیست؟
- ۹۷ گروه‌های تباری (نسبی)
- ۱۰۰ سکونتگاه
- ۱۰۱ ازدواج
- ۱۰۵ اصطلاحات خویشاوندی و رفتارها
- ۱۰۵ اصطلاحات خویشاوندی مجزا و مشخص
- ۱۰۷ مطالعه دیگری در این مورد: آغاز ازدواج برون همسری
- ۱۱۰ چند تعریف

۱۱۰	مردم‌شناسی سیاسی
۱۱۱	مردم‌شناسی خویشاوندی
۱۱۳	مضامین قابل تأمل

بخش سوم مردم‌شناسی و فرهنگ

۱۱۷	فصل پنجم: اشاعه‌گرایی و مکتب امریکا
۱۱۷	اشاعه‌گرایی
۱۱۷	نظریه‌ها و روش‌ها
۱۱۸	موضوعات و مفاهیم
۱۲۳	اشاعه‌گرایی افراطی انگلیسی
۱۲۳	مردم‌شناسی و هنگی امریکا
۱۲۴	تاریخ و فرهنگ
۱۲۴	اف. بوآس (۱۸۵۸-۱۹۴۱)
۱۲۷	آلفرد لوئیس (۱۸۷۶-۱۹۶۰)
۱۲۸	فرهنگ و شخصیت
۱۲۸	روش
۱۳۰	روان‌کاوی
۱۳۱	نتیجه
۱۳۲	یک نمونه از زیرساخت شخصیت
۱۳۴	پژوهشگران و میدان تحقیق آنها
۱۳۸	فرهنگ و فرهنگ‌پذیری
۱۴۱	درک و انتظار ما از فرهنگ چیست؟
۱۴۱	مفاهیم قدیمی و غیرمردم‌شناسی
۱۴۲	معانی مردم‌شناختی
۱۴۲	تعاریف دیگر شمارشی
۱۴۴	فرهنگ و تمدن
۱۴۴	پذیرش غیرمردم‌شناختی

۱۴۴	مفهوم مردم‌شناختی
۱۴۶	مضامین قابل تأمل
۱۴۸	فصل ششم: کارکرد و فرهنگ
۱۴۸	مالینوفسکی: آشنایی با «میدان» و اقتصاد
۱۴۹	کارکرد: یک مفهوم قابل بحث
۱۵۰	دو مفهوم می‌توانند قابل تشخیص باشند
۱۵۰	مفهوم زیست‌شناختی
۱۵۰	مفهوم ریاضی
۱۵۳	مالینوفسکی (۱۸۸۴-۱۹۴۲)
۱۵۳	شرح زندگی
۱۵۵	تجربیات روشن‌ها
۱۵۹	«میدان» و روش قوم‌نگارانه
۱۵۹	مشاهدات مشارکتی
۱۶۲	فنون پرسشگری
۱۶۲	اقامت
۱۶۳	یادگیری زبان
۱۶۳	فنون
۱۶۴	از مشاهدات تا اطلاعات
۱۶۵	مشاهده مشارکتی و پیشرفت در گردآوری داده‌ها
۱۶۸	کشف و شناخت اقتصاد ابتدایی
۱۶۸	نقدی بر انسان اوکونومیکوس
۱۷۰	انگیزه اقتصادی و کار در جزایر تروبریانند
۱۷۰	نقد نظریه‌های تحول‌گرایانه
۱۷۲	سازمان کار
۱۷۲	هدیه در مقابل هدیه و بده‌بستان
۱۷۴	کولا
۱۷۹	مضامین قابل تأمل

بخش چهارم مردم‌شناسی و جامعه

۱۸۵	فصل هفتم: کارکرد و جامعه
۱۸۵	مکتب فرانسه؛ دورکیم و موس
۱۸۷	دورکیم (۱۸۵۸-۱۹۱۷)
۱۸۸	عناوین مهم مردم‌شناسی دین
۱۹۰	دین و جادو
۱۹۳	جان، دان‌گرایی و توت‌پرستی
۱۹۶	دیدگاه لوی استروس درباره تناقض‌گویی‌های دورکیم
۱۹۸	مارس (۱۸۷۲-۱۹۵۹)
۱۹۸	یک اثر شکوه
۲۰۰	پدیده‌دینی
۲۰۴	اقتصاد، استدلال اجتماعی
۲۰۵	عناوین و محتوای مقالات انجام‌شده درباره هدیه‌ها
۲۰۸	مشخصه‌های روش‌پژوهی پدیده‌های اجتماعی تام
۲۰۹	لوی بروول (۱۸۵۷-۱۹۳۹)
۲۱۱	مضامین قابل تأمل
۲۱۴	فصل هشتم: کارکرد و ساخت
۲۱۴	زدکلیف براون و مردم‌شناسی اجتماعی انگلیس
۲۱۵	زدکلیف براون (۱۸۸۱-۱۹۵۵)
۲۱۶	چند مفهوم کلیدی
۲۱۷	ساخت
۲۱۸	یک نگرش متفاوت با نگرش لوی استروس
۲۱۹	ساخت یک مفهوم بحث‌انگیز
۲۲۳	عناوین و موضوعات در اولویت
۲۲۷	جانشینان زدکلیف براون و تحول در ساخت کارکردگرایی
۲۲۷	رویکردهای جدیدی از ساخت

۲۳۰	 بازگشت به نسبیت گرایی، فرهنگ و تاریخ
۲۳۲	 اقتصاد، سیاست و ساخت‌های اجتماعی
۲۳۲	 اقتصادهای سنتی
۲۳۵	 ساختارهای اجتماعی
۲۳۷	 ساخت و ساخت‌زدایی
۲۳۸	 مضامین قابل تأمل

بخش پنجم

مردم‌شناسی فرانسه بعد از موس

۲۴۱	 فصل پنجم: ساختارگرایی
۲۴۱	 لون اسرروس
۲۴۳	 نگرش خاص از موضوع
۲۴۳	 نقش ناسود آدام
۲۴۵	 روش
۲۴۵	 منبع زبان‌شناختی
۲۴۷	 خاستگاه ساختارگرایی
۲۴۷	 نمایش زبان به صورت نظامی از نشانه‌ها
۲۴۹	 انطباق مردم‌شناختی
۲۴۹	 اهمیت روش ساختاری
۲۵۲	 نژاد، فرهنگ، پیشرفت
۲۵۳	 جوامع امروزی و دیگران
۲۵۶	 نظام خویشاوندی، ضرورت هم‌بستگی و اتحاد
۲۵۸	 ممنوعیت ازدواج با محارم
۲۶۰	 طبیعت و فرهنگ
۲۶۱	 تبادل محدود
۲۶۲	 سازمان دوگانه
۲۶۳	 اصول دادوستد

۲۶۴	اسطوره، موضوعی ویژه در تحقیق
۲۶۶	عناصر تحلیل و تفسیر اسطوره
۲۶۹	مضامین قابل تأمل
۲۷۲	فصل دهم: جریان‌های فکری دیگر مردم‌شناختی
۲۷۲	فرهنگ و دین
۲۷۴	مارسل گریول
۲۷۴	آفرینش و نمادگرایی
۲۷۶	نیروی تعیین‌کننده اسطوره آفرینش
۲۷۸	موريس لينهارت
۲۷۹	سنت - امعه‌شناختی و پویایی اجتماعی
۲۸۱	منابع و مراجع جامعه‌شناختی و مردم‌شناختی
۲۸۲	حوزه‌های اصلی موضوعات پژوهشی
۲۸۴	مردم‌شناسی نژاد و مارکسیسم
۲۸۶	عرضه اقتصادی
۲۹۰	پژوهش درباره نظام تولید در گذشته
۲۹۱	شیوه تولید تأمین معاش بدون وابستگی
۲۹۴	شیوه تولید آسیایی
۲۹۵	موضوعات دیگر
۲۹۶	تبادل و تمایل به ثروت و دارایی
۲۹۷	تجارت و بازار
۲۹۷	عرضه‌های دیگر مردم‌شناسی فرانسه
۲۹۹	مضامین قابل تأمل
۳۰۰	فصل یازدهم: مردم‌شناسی پایان قرن
۳۰۳	مطالعات تکننگاری
۳۰۵	اشکال سازمان اجتماعی و سیاسی
۳۰۷	جوامع تباری یا دودمانی
۳۰۸	گروه‌ها و طبقات سنتی

۳۱۰	شغری ها (مجموعه مدیریت)
۳۱۲	جوامع دولتی
۳۱۶	مردم شناسی اقتصادی
۳۱۹	مردم شناسی خویشاوندی
۳۲۳	مردم شناسی دین
۳۲۷	مردم شناسی حقوقی
۳۲۸	مردم شناسی روان شناختی
۳۳۰	قوم شناسی اروپا

پیوست ها

۳۳۶	پیوست اول
۳۳۸	پیوست دوم
۳۳۸	آموزش مردم شناسی: یک کارنامه تطبیقی
۳۳۹	مردم شناسی یا قوم شناسی؟
۳۴۲	شرایط تاریخی آموزش
۳۴۳	یک بحران مضاعف: معضله مردم شناسی و دانشگاه ها
۳۴۶	سازمان آموزش و تدریس
۳۴۹	روش آموزش به مخاطب
۳۵۶	پیوست سوم
۳۵۹	کتاب نامه فصل های یازده گانه
۳۶۵	نمایه

مقدمه مترجم

علاوه‌مندان به این نوع موضوعات چه دانشجویان، چه اساتید و چه افراد دیگر، با دیدن عنوان این کتاب شاید این سؤال را مطرح کنند که مردم‌شناسی درست است یا انسان‌شناسی، یا به نسی‌ها اصرار دارند بگویند مردم‌شناسی و بعضی دیگر اصرار دارند بگویند انسان‌شناسی و...! و بالاخره این مباحثه تا کی و کجا ادامه خواهد یافت...؟! در پاسخ به این سؤال همین بس که بگوییم مردم در زبان فارسی معادل کلمه انسان در زبان عربی است، و هر دو معادل انتروپس به معنی انسان یا مردم در زبان یونانی است. بنابراین اصطلاح مردم‌شناسی ترجمه فارسی‌گونه آنتروپولوژی است که در زبان عربی به آن «انسان‌شناسی» گفته می‌شود. بنابراین تنها دلیل انتخاب اصطلاح مردم‌شناسی برای عنوان این کتاب، همان فارسی‌نویسی بوده است.

لازم به یادآوری است که برخی به اشتباه مردم‌شناسی را معادل اتنولوژی دانسته‌اند، درحالی‌که اتنوس به معنی قوم است و نه مردم و اتنولوژی یعنی قوم‌شناسی و نه مردم‌شناسی! در مورد اینکه چه تفاوتی بین معنی نام مردم وجود دارد، باید بگوییم، یک قوم در جدیدترین تعریفش به نقل از موريس گودلیه، عبارت است از «مجموعه‌ای از گروه‌های محلی که ادعا می‌کنند چه به‌طور واقعی و چه آرمانی، از یک گروه اجدادی منشعب شده‌اند که از گذشته‌ای کم‌وبیش دور، با زبان‌هایی که به یک خویشاوند زبانی تعلق دارند، صحبت می‌کنند و تعدادی از اصول سازمان اجتماعی‌شان یکسان است و همچنین دارای

ترتیب قشربندی اجتماعی مشابه بوده و بعضی از ارزش‌ها و هنجارهایی که افراد و گروه را رهبری می‌کنند، نیز در بین آنها یکی است». مانند قوم گُرد، بلوچ، ترکمن و... در ایران که هر یک می‌توانند از چندین قبیله یا ایل تشکیل شده باشند و مردم که جمع آن مردمان است، به جمعیتی گفته می‌شود که می‌تواند از چندین قوم تشکیل شده باشد، مانند مردم ایران، ترکیه، عراق، فرانسه، انگلیس، سوئیس، بلژیک و... که هر یک متشکل از اقوام مختلف‌اند و نه یک قوم که در نهایت یک ملت نام خوانده می‌شوند. در اینجا بد نیست به تعریفی از قبیله یا ایل نیز اشاره‌ای داشته باشیم: «قبیله یا ایل عبارت است از گروهی متشکل از افرادی که خود را به صورت جمعی و نه به صورت آرمانی، چه از طریق داشتن جد مشترک و چه به دلیل اتحاد با اصناف خویشاوند دانسته و برای کنترل و تسلط بر یک سرزمین و بهره‌برداری از منابع آن به صورت جمعی یا مجزا از یکدیگر متحد شده‌اند» بنا بر تعاریف فوق قبایل و ایل‌ها شاخه‌های یک قوم محسوب می‌شوند.

اثر پیش رو در حال حاضر در دانشگاه‌های فرانسه و دانشگاه‌های بسیاری از کشورهای فرانسوی زبان در حال تدوین است و از روی نسخه چاپ شده ۲۰۱۵ به فارسی برگردانده شده است. پیوسته‌های اول و دوم انتهای کتاب از نسخه ۱۹۹۴ ترجمه شده و به دلیل تغییرات پیش‌آمد، در نسخه‌های ارائه شده در ویرایش سوم حذف شده‌اند. در حقیقت ویرایش سوم (۲۰۰۸) این کتاب شامل بازبینی کامل و به‌روزشده کلیه مطالب کتاب است و یک فصل کاملاً به پژوهش‌های انجام‌شده در پایان قرن بیستم و اوایل قرن بیست‌ویکم اختصاص یافته که در چارچوب یک فصل جدید (فصل یازده) به کتاب افزوده شده است.

نویسنده کتاب، پروفیسور ژاک لومبار، استاد ممتاز مردم‌شناسی و رئیس سابق دانشگاه لیل در فرانسه است. او بخش عمده مطالعات و پژوهش‌های مردم‌شناسی‌اش را در قاره آفریقا انجام داده است.

گروه هدف این کتاب به گفته نویسنده «نه فقط دانشجویان بلکه کلیه علاقه‌مندانی بوده است که قصد دارند با مبانی و چگونگی شکل‌گیری این رشته

علمی آشنایی عمیق و کامل پیدا کنند». کتاب حاضر علاوه بر معرفی جامع و کامل تمام مکاتب کلاسیک مردم‌شناسی و بررسی تأثیرپذیری نظریه‌های مختلف از یکدیگر (فرهنگ، ساختار و ...) به‌ویژه در حوزه‌های خاص مربوط به این رشته علمی، یک اثر کاملاً تحلیلی نیز می‌باشد.

در خاتمه جا دارد قبل از هر چیز از دوستان و دانشجویانی که کار بازخوانی این اثر را قبل از چاپ به عهده گرفته‌اند: خانم‌ها گل‌اله کاوه، الهه نوروزی و آقای سید محمد چاوشی؛ خانم مریم ایزدی که زحمت ویراستاری فارسی آن را با دقت به انجام رسانده‌اند، و همچنین آذر بیداری که نسخه‌پردازی و نمایه‌سازی این کتاب به عهده داشته‌اند، صمیمانه تشکر و قدردانی کنم.

جلال‌الدین رفیع‌فر

تهران - دی ۱۳۹۶

www.ketaboo.ir